

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК 165.241

Литвинчук О. В.
кандидат філософських наук, доцент кафедри
гуманітарних і соціальних наук, Житомирський
державний технологічний університет
(Україна, Житомир), oksana.litva@yandex.ua

СУЧАСНЕ СВІТОСПРИЙМАННЯ

Швидкі зміни, притаманні сучасному суспільству, диктують нові вимоги щодо життєдіяльності людини і її світосприйняття. Світ для людини є не просто змінюваним, він завжди розвивався асинхронно. Проблемним стає більш ретельне вивчення соціальної дійсності. Йдеться про кардинальне порушення органічності всіх складових людської життєдіяльності, про втрату надійних, життєво значущих орієнтирів людського буття: на рівні соціальних структур, культури, окремого індивіда, його мислення, системи цінностей та уподобань, моральних якостей, здоров'я.

Матеріалами дослідження стали такі явища, як подрібненість, ситуаційність буття сучасної людини, калейдоскопічність розвитку та втрата світоглядних орієнтирів. Ці явища призводять до руйнування звичних соціальних структур, до суттєвих змін у політичній та ідеологічній сферах.

У процесі дослідження сучасного світу було використано метод логічного аналізу. Свою роль відіграв й такий метод, як синтез.

Отримані результати показали нам, що в сучасних умовах все зазнає якісних змін. Це створює ситуацію життєвого дискомфорту, у результаті чого світ стає для сучасної людини чужим.

***Ключові слова:** ситуаційність, калейдоскопічність, втрата світоглядних орієнтирів, маргінальність.*

Питання укоріненості в бутті, життєвої адаптації, живучості людини в сучасних умовах стають надзвичайно актуальними. Сучасний світ настільки змінний і нестабільний, що він корінним чином змінює всю систему ціннісних пріоритетів людини, від якої сьогодні об'єктивно вимагаються такі людські якості, які в минулому вважалися рідкісними.

Справжня історія з її неухильним прискоренням, на думку багатьох учених, розпочалася з епохи західноєвропейського Відродження, яка дала могутній поштовх тим процесам розгортання лібералізму, свободи та індивідуальності, які через кілька віків породили західноєвропейську цивілізацію. Найголовніші її ознаки – свобода людини, її права, особливе право на самовизначення, вільний ринок, демократія. Ці та інші засади європейського суспільства породили так званий західний світ або цивілізацію, яка демонструє небачені темпи розвитку.

Разом з тим, потрібно сказати, що вказаний швидкий розвиток західної цивілізації – це факт останніх десятиліть, можливо століття. А до того часу західне суспільство ще не заявляло про швидкі темпи розвитку. Відомий німецький філософ К. Ясперс зазначив, що “був час, коли людина відчувала світ неминущим, таким, як він існував між золотим віком, що щез, і призначеним божественним кінцем. У цьому світі людина будувала своє життя, не пробуваючи змінити його. Її діяльність була спрямована на покращення свого становища в рамках незмінних умов. У них вона відчувала себе захищеною, єдиною із землею і небом. Це був її світ, хоч у цілому він уявлявся їй мізерним, бо буття вона вбачала в трансцендентальності” [4, с. 288].

Зовсім інша картина світу видається сучасній людині. К. Ясперс зазначає, що “людина виявляється відірваною від своїх коренів, коли вона усвідомлює себе в історично певній ситуації людського існування. Вона начебто не може більше утримувати буття. Як людина жила раніше в зрозумілій єдності реального існування і знання про нього, яке розуміється, стає очевидним тільки нам, кому життя людини минулого уявляється як таке, що протікає в якійсь прихованій від неї дійсності” [4, с.288].

Ці слова великого німецького інтелектуала, представника екзистенціалізму були наведені для того, щоб у порівнянні з людиною минулого уявити, якою проблемою для сучасної людини є світ і життя в ньому. Адже, як далі говорить К. Ясперс, ми знаходимося в середині певного руху, який у якості зміни знання примушує змінитися існуванню і в якості зміни існування, у свою чергу, примушує змінитися свідомості, яка пізнає. Цей рух утягує нас у вирій безупинного подолання і творення, втрат та надбань, який веде нас за собою тільки для того, щоб ми на мить могли залишитися діяльними на своєму місці в обмеженій сфері влади. Оскільки ми живемо не тільки в ситуації людського буття взагалі, а пізнаємо її щоразу лише в історично певній ситуації, яка іде від іншого і жене нас до іншого [4, с. 289].

Важливо зазначити, що все сказане вище в контексті сучасного світу та проблематики життя людини в ньому, стосується звичайної людини, а не маргіальної. Будь-яка людина сьогодні потрапляє у вирій як історії в цілому, так і окремих її проявів. Не потрібно додаткових аргументів, щоб стверджувати, що особливості сучасного розвитку людського світу мають пряме і неабияке відношення для маргіального індивіда. Те, про що писав К. Ясперс у минулому столітті, сьогодні посилилось не в рази, а на порядки разів. Світ для сучасної маргіальної людини є не просто швидкозмінюваним. Він відкриває такі свої особливості, які виводять проблему ідентичності маргіального індивіда в розряд найважливіших, складових, духовно-світоглядних. Звернемося до особливостей сучасного світу.

Одна з найяскравіших і найчуттєвіших тенденцій сучасного світу – ушвидження (прискорення) історії, прискорення ритмів буття практично всіх складових цього світу. Час неухильно скорочується, а простір постійно розширюється. Це стало зрозумілим особливо в останні десятиліття.

Важливо підкреслити, що сам світне є однорідним і ніколи таким не був. Світ людського буття завжди був мозаїчним, неодноманітним. Це означає, що його розвиток не може бути рівношвидкісним, адже одні сфери людського буття мають одні базові засади функціонування, які забезпечують, наприклад, достатньо високу їх мобільність, а значить і темпи

саморозгортання змінності. Інші сфери людського буття ґрунтуються на таких засадах, які зумовлюють, скажімо, досить повільну їх зміну. Наприклад, відомо, що в ході будь-яких реформ економічні перетворення відбуваються швидше, ніж духовно-світоглядні. Дуже швидко змінюється мода, але досить повільно, навіть десятиліттями, змінюються ментальні характеристики народів, соціальних спільнот. Через свою неоднорідність людський світ ніколи не розвивався синхронно в усіх своїх проявах. Навпаки, цей процес майже завжди був асинхронним. Доти, доки світ уявлявся людині сталим, вказана асинхронність розвитку світу не відчувалася людиною хоча б тому, що корінним чином не міняла її становища в цьому світі.

Зовсім по-іншому асинхронність світу проявляється сьогодні. Надзвичайна швидкість його розвитку і одночасно різні темпи розгортання і зміни його окремих сфер створили ефект розірваності світу. Це вже не той єдиний, цілісний, однотонний світ, який уявлявся людиною минулих епох. Цей світ розчленований, розірваний, сегментарний. Сучасна людина (як нормальна, так і маргінальна) бачить його таким, що не має єдиної основи, а складається з величезної кількості різноманітних частин, кожна з яких є своїм світом. Спостерігається певна парадоксальність сприймання світу сучасною людиною. З одного боку, планетарність світу, його глобальний характер виступає аксіомою для будь-якої людини. Це усвідомлення приходить завдяки неймовірному розширенню в останні десятиліття соціального простору. Засоби людського спілкування стали такими досконалими, що будь-який людський індивід у наш час може здійснювати вільну комунікацію з будь-якою частиною світу. З іншого боку, темпи життя будь-кого з нас стали такими, що діяти ефективно ми можемо лише в обмеженому соціальному просторі і часі.

Онтологічна і гносеологічна розірваність сучасного світу породжує таке явище, як ситуаційність буття сучасної людини. Сучасний людський індивід – це соціальний суб'єкт та об'єкт, який функціонує в певній конкретній взятій суспільній ситуації. Якщо людині традиційного суспільства кожна життєва ситуація уявляється логічною і органічною ланкою єдиного суспільного буття, то сучасна людина такої ідилії позбавлена. Оскільки світ є розірваним, фрагментарним, то і життя сучасної людини перетворюється на фрагменти, відрізки, життєві ситуації, у яких людині важко знайти щось спільне, окрім того, що він є для людини проблемою. “Очевидно, – зазначає В. Муляр, – що сучасна особистість відрізняється від особистості в традиційних суспільствах тим, що вона живе ситуативним життям, а не сталим. Її життєвий шлях – постійна зміна економічних, морально-етичних, політичних, культурних засад. І кожна досить значуща віха на цьому шляху – це нова ситуація, нерідко зовсім не подібна до попередньої, з новим стилем проблем і принципами їх вирішення” [3, с. 251].

Розірваність сучасного світу, його подрібненість та ситуаційність створюють новий ефект – ефект людського життя як набору подій, які ідуть одна за одною. У їх послідовності неможливо зрозуміти певну логіку чи закономірність, адже вони можливі в людському уявленні світу лише тоді, коли чітко

вбачається смисл, а його не видно якраз через роздрібленість світу на окремі ситуації, події. У цьому смислі досить вчасними є слова відомого літератора і мислителя Оноре де Бальзака, який писав: “Життя – нагромадження дрібних обставин, і навіть найбільші пристрасті – лише жалюгідні їх піддані” [1, с. 7].

Ефект людського життя як набору подій, які найчастіше ніяк не пов'язані між собою, а отже в їх розгортанні важко знайти якусь послідовність і залежність, корінним чином змінює механізм формування світогляду як людини. Адже в традиційному суспільстві, як відомо, світ уявлявся людині цілісним, сталим. У ньому вона почувала себе органічною його частиною, а відносини зі світом будувала як відносини частини та цілого. Це уявлення цілого було засадною умовою формування смисложиттєвих атрибутів людської свідомості. Як зазначає К. Ясперс, “об'єктивне ціле уявляється виразно конструйованим або неясним у своїй невизначеності, те тло, на якому я стверджуюсь у своїй ситуації, у її необхідності. Моє місце ніби визначається координатами: те, що я існую, – функція цього місця; буття – ціле, я – його наслідок, модифікація або член. Моя сутність – історична епоха, як і соціологічне становище в цілому.

Історична картина універсального розвитку людства як необхідного процесу, у якому б образі його не мислити, виявляє магічну дію. Я – те, що є час. А те, що є час, виступає як певне місце в розвитку. Якщо я його знаю, то знаю вимогу часу. Для того, щоб досягнути розуміння справжнього буття, я повинен знати ціле, у відповідності з яким я визначаю, де ми знаходимось сьогодні... Цей розгляд цілого – основна помилка; саме буття цього цілого проблематичне” [4, с. 303].

Таким чином, існуючи впродовж усієї історії, аж до того її відрізка, який показав неймовірне прискорення історії, людина будувала своє буття, виходячи з переконання про те, що ціле є реальним, об'єктивним і вічним. Воно виступає тією світоглядно-духовною основою, поза якою жоден людський індивід не в змозі стати людиною. Адже соціалізація кожного з людей і виступає процесом входження індивіда в світ людського, вона є процесом набуття людиною людських якостей – таких потреб, цінностей, волі, різноманітних здібностей, які забезпечили б людині повноцінне функціонування в соціумі. У сучасних умовах все зазнає якісних змін. У результаті формування уявлення про світ як про подрібнений і позбавлений цілісності, людина стикається з гострою світоглядною, смисложиттєвою проблемою. Вона полягає в тому, щоб будувати свою життєву перспективу поза цілісністю, з думкою про те, що цілісність просто не існує. А звідси питання про сенс життя та об'єктивні основи його формування. В результаті і впливає проблема світоглядних засад людського життя не тільки в ситуаційності, а у його глобальності. Це створює ситуацію життєвої некомфортності, у результаті чого світ стає для сучасної людини чужим.

Ще більш драматичніше, описана картина світу, сприймається маргінальною людиною. Адже всі ті ознаки світу, як його ушвидшення, онтологічна та гносеологічна розірваність, ситуаційність та відсутність

послідовності і логіки розгортання спричиняють на маргінала набагато болючіший вплив, а ніж на звичайного індивіда. Можна твердо говорити про те, що сучасний світ з його особливостями виступає для маргінальної людини проблемою в проблемі. Загострення почуття закинутості, забутості для маргінала є надзвичайно небезпечними. Негативний наслідок втрати звичного способу життя, звичного соціального статусу збільшується у рази. У порівнянні із звичайною людиною маргінал не завжди бачить шляхи виходу з такої ситуації, оскільки він за визначенням перебуває в невизначеному статусі, втративши одні культурні орієнтири і не придбавши достатньо інших.

Усі показані вище суттєві ознаки сучасного світу необхідно доповнити калейдоскопічністю життя людини. Вона закономірно виникає в результаті взаємодії вказаних вище ознак світу з головною його ознакою – постійним прискоренням ритмів усіх його сфер. Можна сказати, що темпи розгортання сучасного світу набувають форми такої самої експоненти, якої форми набуває в останні десятиріччя явище зростання населення Землі. У процесі постійного розгону історії, життя людини виглядає як всезростаючий калейдоскоп подій, шукати смисл в якому стає все складніше. Нерідко втрачається сенс пошуку такого смислу. Цей висновок людина робить тоді, коли починає аналізувати і навколишній світ, і своє життя. Тоді виявляється, що наш розум далеко не завжди здатний осягнути буття. Більше того, сучасній людині нерідко здається, що розум взагалі нездатний до точного відтворення глибин світу та людської сутності, бо величезна частка цих глибин ґрунтується якраз не на розумних началах. А оскільки це так, тоді життя людини наповнюється змістом, який невідповідний розуму. Цей зміст – суть людських діянь, які дуже рідко осмислюються, але майже завжди не піддаються поясненню. “Все метушня і знемога духу, і немає від них користі під сонцем!” [2, с. 667], – ці слова з Біблії якнайкраще характеризують визначальну ознаку буття людини в сучасному світі – ситуацію абсурду.

Потрібно сказати і про ті наслідки, які чинить на перспективу індивідуальної самореалізації людини втрата її світоглядних орієнтирів. Найголовнішим серед них назвемо втрату живучості, адаптації до маргінальних умов. Людина, яка опинилася в маргінальному стані, що нею усвідомлюється як незрозумілий, абсурдний, дуже часто проймається нігілізмом, негативними настроями. Оцінюючи власне життя як найдорощче, що вона має, руйнування цього звичного для себе соціокультурного стандарту вона сприймає за руйнування всього світу. Саме тоді найгостріше проявляється явище занепаду здатності адаптації, живучості людини.

Отже, роблячи висновки, зауважимо, що цілий ряд понять, які були піддані аналізу вище, мають одну і ту ж генетичну нішу, оскільки характеризують складність сучасного світу та його різноплановий вплив на життєдіяльність людини. Такими однорідними у даному контексті виступають явища швидшення історії, ситуаційності, калейдоскопічності сучасного світу, втрата світоглядних орієнтирів, занепад потенціалу живучості людини.

Список використаних джерел

1. Антология мудрости / [сост. В. Ю. Шойхер]. – М.: Вече, 2010. – 848 с.
2. Книга Екклесиаста или Проповедника // Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета / [в русском переводе с параллельными местами. – Printed in Finland by Länsi-Savo Oy/St Michel Print Mikkeli], 1990. – С. 667.
3. Муляр В. І. Передмова / Володимир Ілліч Муляр // Маслов А. О. Маргінальна особистість як предмет соціально-філософського аналізу / За наук. ред. д-ра філос. наук, проф. В. І. Муляра. – Житомир: ЖДТУ, 2004. – С. 3–6.
4. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М.: Республика, 1994. – 527 с.

References

1. Antologija mudrosti / [sost. V. Ju. Shojher]. – M.: Viche, 2010. – 848s.
2. Kniga Ekklesiasta ili Propovednika // Biblija. Knigi Svjashchjennogo Pisanija Vjethogo i Novogo Zavjeta. – 1990. – S. 667.
3. Muljar V. I. Peredmovna / V. I. Muljar // Maslov A. O. Marginalna osobystist jak predmet socialno-filosofskogo analizu / Za nauk. red. d-ra fil. nauk prof. V. I. Muljara. – Zhytomyr: ZHDTU, 2004. – S. 3–6.
4. Jaspers K. Smysl i naznachjenije istorii / K. Jaspers. – M.: Rjespublika, 1994. – 527s.

Lytvynchuk O. V., Ph.D., Art. Lecturer of the Department of Humanities and Social Sciences of Zhytomyr State Technological University (Ukraine, Zhitomir), oksana.litva@yandex.ua

Modern worldview

Rapid changes inherent in modern society dictates new requirements for human life and outlook. The world for a man is not just changing, it always developed asynchronously. Another problem is a more thorough study of social reality. This is a drastic violation of all organic components of human life, the loss of reliable, vitally important landmarks of human existence: the level of social structures, culture and the individual, his thinking, values and preferences, integrity and health.

Material studies phenomena such as dissemination, situational existence of modern man, kaleidoscopic of loss and ideological orientations. These phenomena lead to the destruction of familiar social structures, significant changes in the political and ideological spheres.

The study of the modern world used method of logical analysis. Played a role and a method such as synthesis.

The results showed us that nowadays is undergoing a qualitative change. This creates a situation of life discomfort resulting world is alien to modern man.

Keywords: *situational, kaleidoscopic, loss of ideological orientation, marginality.*

Литвинчук О. В., кандидат философских наук, доцент кафедры гуманитарных и социальных наук, Житомирский государственный технологический университет (Украина, Житомир), oksana.litva@yandex.ua

Современное мировосприятие

Быстрые изменения, присущие современному обществу, диктуют новые требования к жизнедеятельности человека и его мировосприятия. Мир для человека является не просто изменяемым, он всегда развивался асинхронно. Проблемным становится более тщательное изучение социальной действительности. Речь идет о кардинальном нарушении органичности всех составляющих человеческой жизнедеятельности, о потере надежных, жизненно значимых ориентиров человеческого бытия: на уровне социальных структур, культуры, отдельного индивида, его мышления, системы ценностей и предпочтений, моральных качеств, здоровья.

Материалами исследования стали такие явления, как раздробленность, ситуационность бытия современного человека, калейдоскопичность развития и потеря мировоззренческих ориентиров. Эти явления приводят к разрушению привычных социальных структур, к существенным изменениям в политической и идеологической сферах.

В процессе исследования современного мира был использован метод логического анализа. Свою роль сыграл и такой метод, как синтез.

Полученные результаты показали нам, что в современных условиях все претерпевает качественные изменения. Это создает ситуацию жизненного дискомфорта, в результате чего мир становится для современного человека чужим.

Ключевые слова: *ситуационность, калейдоскопичность, потеря мировоззренческих ориентиров, маргинальность.*

* * *